

РОСТИСЛАВ ЛАЩЕНКО ПРО БАЗОВІ ЗАСАДИ І НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО СОЮЗУ

Аналізуються погляди відомого українського правника Р. Лащенко на діяльність Українського національного союзу — організації, що знаходилась в опозиції до уряду П. Скоропадського. Звертається увага на принципи, якими Р. Лащенко пропонував керуватися у роботі союзу — консолідацію усіх свідомих національних сил, демократичні засади діяльності, перевага національних інтересів над партійними. Підкреслено актуальність даних поглядів в умовах сучасного українського державотворення.

Ключові слова: Український національний союз, Гетьманська держава, демократичні засади діяльності, національні інтереси, консолідація національних сил.

Iwaseczko Olga. Rostysław Laszczenko o fundamentalnych zasadach i kierunkach działalności Ukraińskiego Związku Narodowego.

Artykuł analizuje poglądy znanego prawnika ukraińskiego R. Laszczenki na działalność Ukraińskiego Związku Narodowego, który znajdował się w opozycji do rządów Pawła Skoropadzkiego. Zwraca się uwagę na zasady, którymi Laszczenko proponował kierować się w działalności związku — konsolidację świadomych sił narodowych, demokratyczne zasady działalności, przewaga interesów narodowych nad partyjnymi. Autor podkreśla aktualność danych poglądów w umowach stanowienia się współczesnego państwa ukraińskiego.

Słowa kluczowe: Ukraiński Związek Narodowy, Państwo Hetmańskie, demokratyczne zasady działalności, interesy narodowe, konsolidacja sił narodowych.

Ивасечко Ольга. Ростислав Лащенко о базовых принципах и направлениях деятельности Украинского национального союза.

Анализируются взгляды известного украинского юриста Р. Лащенко на деятельность Украинского национального союза — организации, которая находилась в оппозиции к правительству П. Скоропадского. Обращается внимание на принципы, которыми Р. Лащенко предлагал руководствоваться в работе союза — консолидацию всех сознательных национальных сил, демократические принципы деятельности, преобладание национальных, а не партийных интересов. Подчеркивается актуальность данных взглядов в условиях строительства современного украинского государства.

Ключевые слова: Украинский национальный союз, Гетьманское государство, демократические принципы деятельности, национальные интересы, консолидация национальных сил.

Ivasechko Olga. Rostislav Lashchenko about the basic principles and activities of the Ukrainian National Union.

The views of the famous Ukrainian lawyer R. Lashchenko on the activities of the Ukrainian National Union, an organization that was in opposition to the government P. Skoropadski are analyzed in the articles. The attention is paid to the principles that guided R. Lashchenko in the Union, the consolidation of all conscious national forces, the democratic principles of activity, the advantage of national interests above party. The relevance of data views in a modern Ukrainian nation are presented.

Key words: Ukrainian National Union, Hetman state, the democratic principles of national interests, the consolidation of national forces.

Політична історія України періоду національно-визвольних змагань 1917–1920 років сповнена багатьма подіями, які й до нині сприймаються неоднозначно. До них належить і утворення Гетьманської держави, прихід до влади П. Скоропадського. Так, встановлення Гетьманської держави можна трактувати як певну альтернативу революційному розв'язанню суспільних проблем в Україні. Проте цілком слушними є твердження В. Солдатенка про те, що «...запровадження П. Скоропадським режиму альтернативного, протилежного попередньому, — не лише не розв'язало назрілих на весну 1918 р. суперечностей, а ще більше ускладнило ситуацію в Україні, призвело до очевидного погіршення більшості її населення, особливо бідніших верств» [1, с. 231].

За таких суспільно-політичних умов, прагнення частини політичної еліти відновити національно-демократичний фронт привели до створення Українського національного союзу.

Його було організовано в серпні 1918 року на основі Українського національно-державного союзу після виходу Українсько-демократичної хліборобської партії (гетьманців- державників) і вступу до нього лівих українських партій. Фактично це був координаційний осередок українських політичних партій, професійних та культурних організацій, опозиційних до правління гетьмана П. Скоропадського [1, с. 968].

У новозатверженому «Статуті Українського Національного Союзу» були задекларовані основні положення його політичної платформи. Так, метою своєї роботи Союз вважав утворення міцної самостійної Української держави; боротьбу за встановлення легітимної влади, відповідальності перед парламентом; прийняття демократичного виборчого закону; захист прав українського народу і української держави в системі міжнародних відносин. Першим головою УНС став соціаліст-федераліст А. Ніковський, який зазначив, що «...платформа Національного Союзу являється певним компромісом українського організованого громадянства, далі якого воно не може піти, тому незалежно навіть від всяких політичних порозумінь і реальної політики, Національний Союз матиме своє внутрішнє велике національне значення при всяких політичних бурях і можливих поворотах колеса історії» [1, с. 253].

Діяльність П. Скоропадського отримала оцінку в працях багатьох тогочасних громадсько-політичних діячів. Не залишився осторонь від зазначеної проблематики і відомий український правник, представник народницько-демократичного напрямку вітчизняної політичної думки, ідеолог національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. — Ростислав Лашенко. Доба Гетьманату була проаналізована ним як з правової, так і політичної точки зору. Його твердження, викладені у теоретично-публіцистичних працях, були викликані безпосередньою практичною державницькою роботою, оскільки Р. Лашенко сам брав участь у діяльності УНС майже з перших днів його утворення, займаючи посаду товариша голови Головної Ради Союзу. Згодом, у своїх спогадах він напише: «... я був свідком, а частково і учасником подій в житті Союзу, які потім відігравали історичну роль у житті всієї України. Вважаю, що і мої спомини про ці події і взагалі про весь період в якому я брав участь у життя Національного Союзу, будуть мати хоч деякий інтерес, як матеріал сирий для майбутніх істориків» [2, арк. 1].

Намагаючись реалізувати демократичні цілі, констатує Р. Лашенко, Союз акумулював політичну волю української громадськості і репрезентуючи її, вживав відповідних заходів для її виявлення і реалізації як на теренах України, так і поза її межами. Дослідник стверджує УНС вже з перших днів свого існування вживав всіх можливих заходів для об'єднання українського громадянства і усіх свідомих політичних сил на національно-державному ґрунті та демократичних ідеалах. На демократичні засади діяльності союзу вказувала його структурна організація. З огляду на це, Р. Лашенко детально зупинився на її характеристиці. Він вказує на ту важливу особливість, що до складу ради Союзу входили представники всіх тогочасних українських політичних партій, а також представники Української селянської спілки на паритетних умовах — по троє осіб від кожної окремої структури. Одночасно до складу ради входили і представники від громадських, наукових і професійних організацій. Це засвідчує, що НСУ дійсно став платформою для широкого об'єднання всіх свідомих політичних сил. Розглянув Р. Лашенко і територіальну організацію Союзу. Філії НСУ, продовжує він, утворювались в губерніях і повітових місцях на аналогічних засадах, що і в центральна організація у підпорядкуванні до якої вони перебували. Для виконання постанов ради і репрезентації позицій Союзу була створена президія, до складу якої входили представники всіх партій і організацій НСУ. Діяльність президії, філій, комісій та інших органів Союзу проходила у строгій відповідності до встановлених інструкцій. Керуючим органом Союзу були загальні збори ради. Постанови ради приймалися за принципом більшості голосів. Ті, які приймалися одностайно вважалися обов'язковими для всіх членів Союзу. Якщо ж партія чи організація не погоджувалась із постановою зборів НСУ, то вони офіційно могли оголосити свою позицію і зняти із себе будь-яку відповідальність за наслідки прийнятої постанови. Такий факт Р. Лашенко наводить із метою підтвердження своїх поглядів щодо демократичності й правдивості діяльності НСУ.

Київське правниче товариство, до складу якого входив Р. Лашенко, абсолютно підтримувало діяльність Союзу і поділяло його мету, оскільки його члени були національно свідомими, а тому докладали всіх зусиль для поширення та укріплення широко-національних завдань НСУ. У справі розбудови української державності особливе місце Р. Лашенко відвів саме українським правникам. Вони, на його переконання, завжди реально оцінювали суспільно-політичні події і навіть, дотримуючись різних політичних поглядів, у своїй більшості захищали ідею української державності, максимально докладаючи до процесу державотворення. З огляду на вищезазначене, Р. Лашенко стверджував, що організація регіонального представництва УНС та втілення у практику державного будівництва його постанов зміцнить українську націю в її основі, об'єднає Україну, утворить справжній союз цілої нації, «який стоятиме на варті української державності» [3, с. 18].

На думку вченого, створення подібного союзу диктувалося вимогою самого часу: «...можливо, за весь післяреволюційний період справа відновлення нашої державності не стояла так гостро, так трагічно як зараз. Державності нашій загрожує величезна небезпека; б'є дванадцята година її утворення» [3, с. 18]. Р. Лашенко з повною відповідальністю оцінив усю небезпеку тогочасної політичної ситуації для державницьких устремлінь українського народу, розвитку демократичних традицій. Цей період він охарактеризував як переломний, коли на шальках терезів перебували нація, державність і самостійність. Вчений закликав усі політичні партії і громадські організації докласти максимальних зусиль для повної консолідації. Політичну розпорошеність Р. Лашенко трактував як найбільшу загрозу для української справи. Об'єднання всіх національних сил, на його думку, вимагає висока загальнонаціональна ідея української державності. Всі міжпартійні суперечки повинні відійти на задній план, а першочерговим завданням, підкреслює він, є об'єднання з метою реалізації державницької ідеї. «Лише тоді, — констатує він, — коли буде самостійна українська держава, український народ зможе повністю розвивати свої творчі сили і досягти у своєму розвитку все вищих і вищих щаблів... тільки — «в своїй хаті — своя правда, і сила, і воля». І цю хату — міцну, самостійну Українську Державу на демократичному, але на цілком реальному ґрунті ми і повинні здобути. Ця справа — справа всієї нашої нації» [3, с. 19].

Р. Лашенко критично оцінював управлінську працю П. Скоропадського, а тому вважав правильним рішення НСУ про необхідність ведення перемовин із представниками німецької влади з метою довести до них «...становище України під поневоленням П. Скоропадського, досягнути принаймні утворення чисто національної української демократичної влади — коаліційного кабінету складеного із представників всіх організованих і свідомих українських кіл» [2, арк. 1]. Гетьманська влада представниками НСУ сприймалась як узурпаторська та нелегітимна, тобто така, з якою вступати у переговорний процес — неможливо з юридичної точки зору. Було прийнято рішення трактувати її виключно як владу фактичну. Аналізуючи внутрішньополітичну ситуацію в Україні, Р. Лашенко констатує: «Влада гетьмана, як відоме спирання на німецькі багнети, які, як здавалося, повиганяють з України більшовиків, міцно тримала — принаймні так всім здавалося — майже всю Україну у своїх руках» [2, арк. 2]. Отже, НСУ прийняв рішення ігнорувати гетьмана і його уряд, вести переговори безпосередньо з німецькою стороною, сподіваючись, що остання допоможе вивести Україну на національно-демократичний шлях самостійного політичного існування. Поставлену ціль, підкреслює Р. Лашенко, потрібно було досягнути мирним, цивілізованим шляхом, уникаючи нових заворушень і розрухи.

Згадує вчений і організований УНС банкет на пошану німецьких професорів у кінці літа 1918 року. Це був своєрідний дипломатичний хід, який мав на меті сформувати прихильну позицію німців щодо позитивного вирішення гострого українського питання. Під час його проведення, пише Р. Лашенко, у публічних промовах українські політичні діячі звертали увагу представників німецької науки на складне становище України, яка прагне політичного самовизначення і визнання у системі міжнародних відносин країн Західної Європи як повноправного її суб'єкта. Такий захід дав низку позитивних результатів. По-перше, констатує

вчений, значною мірою було усунене негативне відношення до німців, яке запанувало серед українських кіл після перевороту 22 квітня. По-друге, між представниками німецької влади і НСУ налагодилась певна система відносин, за якої німці зрозуміли потужність НСУ як представництва політично свідомої частини України. Це усвідомив і гетьманський уряд, зазначає Р. Лашенко. Але не зважаючи на це, він і надалі провадив реакційну політику, яка цілком систематично підводила Україну до приєднання з Москвою. «Сотні і тисячі людей, — підтверджує свою позицію Р. Лашенко, — майже виключно найбільш свідомих українців-професорів, кооператорів, діячів земських і т.д. замикалися у в'язницях, де їх тримали без великого суду і слідства цілі місяці. Найбільш свідомі українські діячі, які займалися державною службою звільнялись із своїх посад. Навіть незмінні державні посади суддів і ті без суду і слідства позбавлялися своїх посад» [2, арк. 3].

Першочерговим завданням Р. Лашенко називає створення єдиного національного фронту політичних сил України, завданням якого є визволення українського народу. Він категорично засудив політичну практику того часу, коли вузькі партійні індивідуальні інтереси ставились понад загальнонаціональними. Навіть сама історія, переконаний він, «карає» громадсько-політичних діячів за такі вчинки. Вчений проголошує й до нині актуальне гасло: у справі побудови держави усі повинні стати на цілком реальний ґрунт.

Аналіз поглядів Р. Лашенка щодо організації і діяльності НСУ засвідчує, що він дотримувався принципів демократизму і народоправства в організації держави, надавав великого значення правовому врегулюванню державотворчого процесу. З аналітичною точністю він указав на основну загрозу української революції, а саме — розпорошеність політичних сил, домінування вузько партійних інтересів над загальнонаціональним. Ці негативні моменти у державному розвитку, на які вказує Р. Лашенко, можемо спостерігати в сучасному процесі українського державотворення. З огляду на це, суспільно-політичні погляди вченого не втратили своєї актуальності й можуть бути використані у практиці державотворчої роботи.

1. *Політична історія України ХХ століття* : у 6 т. / [редкол.: І. Ф. Курас (голова) та ін.]. — К. : Генеза, 2002–2003. —

Т. 2: *Революція в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917–1920)* / [В. Ф. Солдатенко (кер.), В. Ф. Верстюк]. — 2003. — 488 с.

2. *Лашенко Р.* Спогади про діяльність Українського Національного союзу / Р. Лашенко // ЦДІА України у м. Львові. — Ф. 370, оп. 1, спр. 10, арк. 1–3.

3. *Лашенко Р.* Український Національний Союз / Р. Лашенко // *Правник*. — Київ, 1918. — Ч. 1. — С. 18–19.